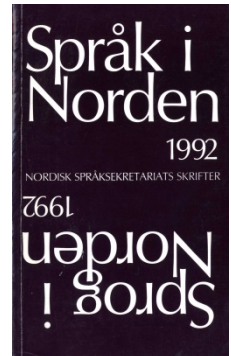

Sprog i Norden

Titel: Nynorsk mål i eit integrert Europa
Forfatter: Kjell Venås
Kilde: Sprog i Norden, 1992, s. 55-69
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nynorsk mål i eit integrert Europa

Av Kjell Venås

Meiningar om nynorsk som EF-språk

Den 28.11.91 hadde Elverums-avisa Østlendingen eit intervju med Espen Barth Eide, i overskrifta presentert som «Myk EF-general på oppsigelse». Det same intervjuet vart visst på same tid prenta i fleire organ for Senterpartiet. I ei tekst under eit bilete i intervjuet er det sagt at

– 17. mai vil bli feiret enda mer etter at vi er blitt medlemmer i EF, og mållagets beste allierte er nettopp EF. (Østlendingen 1991)

Den siste påstanden blir nærare utgreitt i eit avsnitt i sjølve intervjuet:

- Dessuten er det på tide at Noregs Mållag nå begynner å forstå at deres beste allierte finnes i EF. Nettopp EF kan brukes til å garantere 2. språkenes stilling. Og Mållaget burde posisjonere seg nå for at nynorsk skal bli EF-språk, sier han – og er helt alvorlig. (Østlendingen 1991)

For den som ikkje veit det, er Noregs Mållag den viktigaste målpolitiske samskipnaden som arbeider for det som i intervjuet er sett opp som norsk 2.-språk, nynorsk. Intervjupersonen Espen Barth Eide er eigenleg prosjektutgreiar for «Norge inn i EF», ein interesseorganisasjon som Europa-rørsla i Noreg driv. Når han i intervjuet er presentert som sjølve EF-generalen, er det visst rett nok: I alle fall arbeider han på heiltid for at Noreg skal bli EF-medlem, og for å fremja Europa-tanken i Noreg.

Intervjuet skaper eit inntrykk av at EF-generalen her bruker uventa spissformuleringar om situasjonen for nynorsk i eit integrert Europa, at både han og dei som les intervjuet, veit at påstanden om at nynorsk og EF høver så godt saman, svarar til påstandar av typen 'svart er i grunnen kvitt'. Dei fleste har også før meint at nynorsk ikkje ville bli noko hovudspråk i EF om

Noreg skulle koma inn som medlem i det laget – for å bruke ei tilsvarande underformulering i motsett lei.

Spørsmålet er om nynorsk kunne bli noko EF-språk i det heile. Det finst ei utsegn eller meiningsytring om det frå ein rett nok ikkje-autoritativ EF-person: Dónall ó Riagáin ved eit kontor i Dublin for mindre brukte språk i EF. Han uttala seg om dette til Gula Tidend (19.1.91), og sa at han meinte norske styresmakter innanfor EF og med språklege EF-omgrep kunne velja om dei ynskte å definere nynorsk som mindretalsspråk eller som mindre brukt språk. Diarmaid Breathnach ved det same kontoret meinte i brev til Norsk språkråd at både nynorsk og samisk ville støtte kjennemerka for mindre brukte språk (Simonsen 1991). Det kan også vera med tanke på det EF-generalen uttala seg som han gjorde.

Det er velkjent at nynorskrørsla ut frå sine målpolitiske premissar har vore skeptisk (for å halde fram med mild tale) til tankane om at Noreg skal bli med i EF. Såleis var Noregs Mållag klårt imot ved striden om EF-medlemskap i 1972, og laget som lag har sett saka på den same måten i diskusjonen som no blir ført om korleis Noreg skal ordne tilhøvet sitt til Europa, anten ein no talar om og tenkjer på medlemskap i EF eller den noko meir moderate Europa-planen som regjeringa arbeider etter for det fyrste, med å få skipa det europeiske økonomiske samarbeidet EØS. I landsstyret for Noregs Mållag har såleis ein av medlemene vore utpeikt som EF-ansvarleg, og det er ein praksis som har hevd gjennom fleire år. Oppgåva åt den EF-ansvarlege har særleg gått ut på å formidle kontakt med samskipnader og grupper som arbeider imot Europa-planane, og å orientere styre og medlemmer om den politiske utviklinga på dette feltet.

På landsmøtet i Noregs Mållag i juli 1991 var det ei hovudinnleiing av den EF-ansvarlege Per-Bjørn Pedersen under den programmatisk tittelen «Eit norsk Noreg i Europa». I konklusjonen der sa Pedersen mellom anna:

Det som målrørsla står for, er stikk i strid med utflating og nasjonal oppgjeving i ein EF-medlemskap. Difor kan dei fleste i organsisasjonen Noregs Mållag ikkje sameina målsak med eit Ja-standpunkt

til EF. Sidan me er så overtydde om denne klare motsetninga, så fylgjer det heilt logisk at alt rett målarbeid, her og skulemålsarbeid, er NEI-arbeid i EF-striden. Dette NEI-arbeidet må Noregs Mållag sjølv både organisera og driva. Noregs Mållag skal prioritera dette direkte målarbeidet høgast, både fordi det direkte gjeld føremålet og visjonen til organisasjonen, og fordi ingen andre gjer dette arbeidet for oss. Dei av våre medlemmer som likevel meiner Ja til EF, sluttar vel ikkje med målarbeidet for det? Slik me andre ser det, arbeider dei og mot norsk EF-medlemskap når dei strir for norsk mål. Er ikkje det bra? (Pedersen 1991:17)

Ved ordskiftet etter innlegget åt Pedersen sa landsmøtet seg samd i synsmåtane hans. Noregs Mållag skulle gå fremst i kulturell og særskilt språkleg EF-motstand, vart det slege fast i ei overskrift i lagsbladet Norsk tidend etterpå. I stykket under overskrifta heitte det at

Noregs Mållag er mot EF. Det har landsmøtet vedteke kvart år sidan 1988. I sommar sa landsmøtet på nytt nei. Noregs Mållag skal vera kulturpolitisk førande på nei-sida i den norske EF-striden.

Trass i at desse synsmåtane har hatt og har eit sterkt rom innanfor den organiserte målrørsla, har det også alltid funnest nynorskfolk som har tala for at Noreg skal bli med i EF. Slik var det i striden som gjekk føre EF-avrøystinga i 1972, og slik er det også i dag. To av dei fremste nynorske avispolitikarane den gongen, Per Håland og Vegard Sletten, var overtydde EF-tilhengjarar og var sterkt med i arbeidet for norsk medlemskap. Hovudgrunnane dei og andre tilhengjarar hadde og har, er politiske og økonomiske, men også allment kulturelle: Dei meiner Noreg høyrer kulturelt heime i eit vesteuropeisk samband, for vi er då vesteuropearar og må med glede og entusiasme ta konsekvensen av det. At det skulle vera nokon større fare for nynorsk mål innanfor enn utanfor EF og EØS, har dei avvist kategorisk.

Førre gongen diskusjonen om Europa-tilknytning var brennande aktuell, galdt det EF, men direkte medlemskap der står

førebels ikkje på programmet for den norske regjeringa. Derimot er det politiske parti (Høgre, Fremskrittspartiet) og mange einiskilde politikarar også av regjeringspartiet som går ope inn for at Noreg bør bli medlem i EF og det så snøgt som råd. Mellom slike tilhengjarar på politisk, økonomisk, kulturelt osv. grunnlag finst det sjølvsagt også i dag nynorskfolk. Det vil ikkje utan vidare seia at dei i dag heller er mindre interesserte i nynorsk enn motstandarane, men dei ser annleis på sjansane for nynorsk i EF. Det er råd å gjera det, for eigenleg veit vi lite om korleis eit integrert Europa der Noreg er med, ville verke for den norske språksituasjonen. Upartiske konsekvensanalysar har ikkje vorte gjennomførte. Verkeleg optekne av saka har berre dei vore som er målpolitisk engasjerte, og dei fleste av dei har altså vurdert situasjonen for nynorsk negativt.

Andre har sagt lite om den norske språksituasjonen i høve til EF og EØS. Når det såleis gjeld EF-generalen i intervjuet, så var han uvanleg rett og slett ved at han nemnde noko om det. Spørsmålet kan også fyrst ha vore ført inn av intervjuaren, endå det ikkje går fram av intervjuet. EF-generalen hadde i alle fall sett at dette momentet kunne ha noko å seia for nokon. Sjølv er han sikkert ikkje noko personleg interessert i at nynorsk skal få ei garantert stode som 2.-språk i eit EF-land og med det bli halde oppe eller gå fram. Han er oppteken av å få folk inn i Europa-rørsla og fører fram alle grunnar som kan skaffe proselyttar til den.

Omsetjing for EØS

Førebels gjeld det som sagt norsk og nynorsk i høve til «det europeiske økonomiske samarbeidsområdet», det vi kort refererer til som EØS. Også det moglege samarbeidet i EØS vil få språklege verknader, og alt før det har vorte noko av eit utvida økonomisk samarbeid i ein indre EF-marknad, ser vi konturane av ei språkleg integrering med Europa som truleg kan få eit og anna å seia for alt norsk språk og dermed også for nynorsk.

Ei utgreiing om visse språklege førebuingar som Noreg gjer for å lette inngangen i EØS, vart gjeven i eit foredrag ved den fyrste nordiske konferansen om leksikografi, som vart halden på Blindern 28.-31. mai 1991. Mellom dei mange innlegga ved

konferansen var det nemleg ei orientering av fleire som arbeider ved «Oversettelsesenheten/EØS» i Utanriksdepartementet (heretter:UD), Oslo, om eit stort opplagt omsetjingsarbeid som dei dreiv der då og framleis driv (Hoel m.fl. 1991). Elles hadde avisa Dag og Tid for 6.6.91 ein reportasje om arbeidet med dette. I EF-eininga i UD fanst det då ein stab på 19 heiltidstilsette. Av dei var det 1 byråsjef, 11 omsetjarar, 4 revisorar, 1 terminolog og 2 kontorfolk. Dessutan var 19 frilansomsetjarar engasjerte.

Det gjeld eit omsetjingsarbeid som skal bu oss språkleg på den venta tilpassinga til den økonomiske integrasjonen i Europa. Bakgrunnen er samarbeidsforhandlingane mellom EFTA og EF. Dei vart slutførte i februar 1992. UD arbeider på spreng med å omsetja til norsk ei enorm samling rettsakter – i hovudsaka det dei kallar direktiv, men og forordningar, som gjeld innanfor EF. Føremålet er at relevante norske samfunnsmiljø av ymse slag skal kunne setja seg inn i rettstilstanden i EF på sitt område, og at kven som vil, skal kunne bli kjend med det som gjeld reint allment innanfor EF, slik at dei kan vurdere avtaleutkastet. Vidare er det sjølvstendig viktig at regelverket i EF skal finnast på norsk om og når ei EØS-avtale blir sett ut i livet.

Omsetjingsarbeidet er sakleg viktig som ei underbygging av den samfunnsvoksteren som ein må vente. Men det er også språkleg viktig i den meininga at EF-språket utan tvil vil få noko, kanskje mykje, å seia for utviklinga av norsk fagspråk og truleg også av norsk allmennspråk i framtida. Det gjeld ordlegging i det heile, og det gjeld ikkje minst nemningsbruk. Etter at dei på den tida, altså våren 1991, hadde omsett kring 1/5 av tekstene, var det klårgjort ca. 3 700 termpostar.

Staben i omsetjingsavdelinga har 1200-1400 rettsakter som dei skal ta seg av. Det tilsvarer minst 30 000 maskinskrivne A4-sider. Alle omsetjarane ekserperer og registrerer termar. Det blir bygt opp ein termbase – «UD-basen», der ein kan søkje etter termar elektronisk. Til grunn for omsetjinga ligg tekster på tre språk: fransk, engelsk og dansk. Dei ser på fransk og engelsk som kjeldespråk, og det er den franske teksta det blir bygt mest på. Og no kjem vi til det som er overveldande aktuelt for nynorsk i det økonomisk integrerte Europa: Det had-

de til då ikkje vorte laga éin term på nynorsk, og ein kan vera heilt viss på at det har det heller ikkje no, når dette innlegget blir skriva, og det same vil gjelde når det blir lese korrektur på stykket, og når det eventuelt blir lese som artikkel i Språk i Norden sommaren eller hausten 1992. Spådomane om framtida byggjer på språkpolitisk røynsle og på kjensle for den (språk)politiske stoda i samtida.

Noko overraskande er det at ikkje den danske teksta er meir inne i biletet. Som kjent er dansk ikkje heilt ulikt norsk bokmål, og danskane har no etter kvart ein nokså lang tradisjon med eit slikt omsetjingsarbeid. Det er ein språkleg prosess som høyrer til samarbeidet innanfor EF, og som danskane har drive så lenge dei har vore med i EF, det vil seia frå 1972.

Dei norske omsetjarane har sitt å stri med. Det er store tekstmengder dei skal ta seg av, og dei har eit hardt tidspress. Det er dessutan eit mangslunge stoff dei arbeider med, for EF-språket har mange og svært ulike bruksområde. Rettsaktene det er tale om, er i hovudsaka direktiv, og dei vil indirekte koma til å verke inn på den nasjonale lovgjevinga.

Den typiske EF-stilen er etter Hoel (1991 b) merkt av lange periodar, mange innskot, mykje passiv, substantivsjuke, mykje hypotakse, «norsk» teiknsetjing og kjønnsespesifikk pronombruk («han» brukt om personar). Dei språkleg viktige draga i denne lista går alle på slikt som er beint imot eit nynorsk stilideal, og som nynorsk i nokså stor mon har hjelpt bokmål å leggje av seg. Den juridiske statusen til EF-tekstene hindrar for ein stor del at tekstene blir omforma til ein ledig og moderne norsk og nynorsk stil.

På det nordiske språkmøtet i Reykjavík i august 1991 fekk utsendingane gjennom ei rad foredrag vita om det tilsvarande arbeidet i andre nordiske land. På den tida arbeidde dei ikkje mindre på spreng med same slag omsetjing i Sverige og Finland. I alle høve Sverige står nærare ei EF-framtid enn vi gjer, så der er arbeidet med den språklege førebuinga for så vidt endå meir presserande. Dette var naturleg nok dei svenske utsendingane på språkmøtet aller mest vakne for og opptekne av, og dei gjekk då også i brodden for at språkmøtet samrøystes gjorde vedtak om å vende seg til den svenske regjeringa med ei

oppmoding om å hevde interessene for svensk språk i det europeiske samarbeidet.

I tida etter språkmøtet i Reykjavík er det kome nye opplysningar som syner at dei tidlegare signala om at dei svenske Europa-forhandlarane var for lite språkmedvitne, ikkje turvte tolkast og tydast så alvorleg som det i fyrste omgang såg ut til. Carl Bildt, som etter riksdagsvalet vart ny svensk statsminister, kom tidleg med ei fråsegn om at det ikkje kom på tale å gje avkall på slike språklege rettar som Sverige skulle ha som fullverdig EF-medlem. Gjennom eit brevkifte i oktober 1991 mellom sekretariatschef Margareta Westman i Svenska språknämnden og utanrikshandelsminister Ulf Dinkelspiel vart det klårlagt at regjeringa «instämmer helt i uttalandet från ... språkmötet», og at det er «vår självklara utgångspunkt att svenska språket skall ges samma ställning som övriga nationella språk i EG» (etter brevkopiar i Norsk språkråd).

Omsetjingsarbeidet i høve til mållova

Omsetjingsarbeidet i UD er eit offentleg tiltak som skal gje opplysning til norske politiske miljø, fagmiljø og eventuelt til den norske ålmenta, og ein må som nemnt tru at det vil få store verknader for norsk språkutvikling. Eit slik stort opplagt språkarbeid drive fram av offentlege etatar skulle ein utan vidare vente ville koma inn under lov av 11. april 1980 om målbruk i offentleg teneste. Dette arbeidet er då nett det: målbruk i offentleg teneste. På direkte spørsmål vart det etter orienteringa ved leksikografikongressen svara at «nynorsk ikke har vært på banen». Det vart stadfest at ikkje eit ord av EF-språket er omsett til nynorsk, og at ingen hadde planar om å omsetja noko. Då han som skriv denne artikkelen, etterpå telefonisk vende seg til departementet om denne saka, svara byråsjefen at dei meiner omsetjingsarbeidet ikkje kjem inn under mållova. Det er Kulturdepartementet som administrerer lova om målbruk, men Kulturdepartementet hadde ikkje vore rådspurt i saka. Det er visst slik at offentlege instansar som eit departement gjerne vurderer lovverket sjølvstendig, men i dette høvet skulle ein halde det for både naturleg og rimeleg at Kulturdepartementet vart bede om å sjå på omsetjingsarbeidet i høve til

mållova. Det departementet har då gjennom åra opparbeidd seg stor fagleg og politisk kompetanse på nett slike vurderingar.

Same korleis juristar måtte sjå på det reint juridiske i saka, kan det ikkje vera nokon tvil om at det er i strid med ånda i lov om målbruk i offentleg teneste å gjera eit slikt omsetjingsarbeid utan å ta omsyn til at det finst eit nynorsk skriftspråk. Spørsmålet om det er i strid med bokstaven i lova, bør ikkje UD vurdere aleine. Det må avgjerast i høve til paragraf 8, som seier at

Statsorgan som har heile landet som tenestekrins, skal syte for at rundskriv, kunngjeringar, informasjonstilfang o.l. som organet lagar, vekslar mellom målformene slik at det blir ei rimeleg kvantitativ fordeling mellom dei».

At det dei lagar i omsetjingsavdelinga i UD, er informasjonstilfang for Noreg, gjekk klårt fram av den orienteringa som vart gjeven på leksikografikonferansen, der det heitte at arbeidet er

Oversettelse av avtalerrelevante EF-rettsakter til norsk for at ulike miljøer skal kunne vurdere avtaleutkastet, og for at relevante deler av EFs regelverk skal foreligge på norsk når en eventuell EØS-avtale trer i kraft.

Skal det ha noka mening å tala om nynorsk som eit jamstelt skriftspråk, må også det få «koma inn på banen» og bli teke omsyn til ved eit arbeid, som kan få så store konsekvensar for samfunnsutviklinga, og for den kulturvokstere som språket er grunnlaget for.

Simonsen (1991) meiner at ein EF-medlemskap ikkje ville setja reglane i mållova i fare, for EF ville ikkje leggje seg bort i korleis norske styresmakter regulerer det språklege samkvemet med norske borgarar. Det er sikkert rett, og røynslene frå denne omsetjinga er også berre eit vanleg utslag av korleis haldningane til mållova er her heime – med eller utan EF og EØS.

Omsetjing som språkleg utviklingsarbeid

Det har vorte overtydande klårt gjennom dei opplysningar som

er gjevne i samband med omsetjingsarbeidet i UD, at viktig nemningsbruk i dei ymse språka blir tilmåta til kvarandre gjennom samarbeidet i EF. Slik tilmåting vil også utan tvil følgje med det EØS-sambandet som det har vore arbeidt for gjennom lange tider no. Som alt nemnt er samarbeidet innanfor EF og på tilsvarande vis også innanfor EØS overlag mangslunge og omfattande. Det dekkjer heile spekteret av politiske, sosiale, økonomiske, kulturelle og moglege andre saker. Over slike vide felt blir nemningar skapte og tilpassa kvarandre, og faglege nemningar er grunnlaget for fagleg språkbruk. Saman med dette ordfanget vil det også følgje vendingar og seiemåtar, i det heile ei ordlegging som kan skapa språklege mønster. Når den eine av dei jamstelte norske målformene blir heilt neglisjert i dette språkarbeidet, må det bli vanskelegare å bruke det på dei «mangslungne og omfattande» felte det er tale om. Nett denne ikkje-bruken og følgjene av han for framvoksteren av nynorsk som eit allsidig bruksspråk har staten og det offentlege ansvaret for i dette høvet, for ingen kan vente at dei som skriv nynorsk, eller dei nynorske samskipnadene sjølve skal greie også denne oppgåva ved sida av alt anna som det har vorte hevd med at dei tek seg av, t.d. eit friviljug ettersyn med mållova som også burde ha lege til det offentlege.

Når det gjeld det språklege utviklingsaspektet som dette omsetjingsarbeidet tek seg av eller eventuelt forsømer, skulle det vera rimeleg å jamføre det med eit anna språkleg utviklingsarbeid, nemleg det som gjennom lange tider har vorte drive av Rådet for teknisk terminologi. Det er eit arbeid som har hatt tilskot frå private verksemder og samskipnader, men også og ikkje minst frå det offentlege. Der har nynorske nemningar gjerne vorte laga saman med bokmålsnemningane. Arbeidet i RTT har gjeve gode resultat ikkje berre ved at det reint kvantitativt har ført til at det har vorte laga mange viktige bøker i nemningsbruk i svært ulike fag og disiplinær, men også ofte språkleg kvalitativt ved at dei to målformene har vore sedde saman, slik at dei tilrådde nemningane har vorte vegne på fin gullvekt i høve til kvarandre og i høve til alternative nemningar. Når ein kan vise til dei gode tilspranga dette har gjeve til eit samarbeid om nemningsbruk, er det eit stort vonbrot at det

ikkje har vorte ført vidare i det heilt offentleg styrte omsetjingsarbeidet som førebuinga til EØS har gjeve opphav til.

Etter at omsetjingsprosjektet i UD vart skikkeleg kjent gjennom foredraget på Blindern, tok Norsk språkråd denne saka opp med Kulturdepartementet i eit brev. Språkrådet sende over eit notat skrive av leiaren for fagnemnda, der det vart gjort greie for omsetjingsarbeidet, og for kva følgjer ein måtte rekne med at det ville ha for språkutviklinga. I brevet bad Språkrådet Kulturdepartementet om å ta stilling til korleis saka stod i høve til mållova, og eventuelt føre spørsmålet vidare til UD. Notatet vart også prenta som innlegg i Bergens Tidende 8.7.91 (Venås 1991). Kulturdepartementet skreiv til UD om saka. Då dette blir skrive, har Språkrådet enno ikkje høyrte om noko svar frå UD.

Eit dårleg førebod

Omsetjingsarbeidet i UD er førebels det einaste språklege nedslaget hjå oss av det planlagde samarbeidet innanfor den indre EF-marknaden. På den bakgrunnen er det rimeleg å spørja om det vi har sett til no, gjev eit dekkjande førebod om det vi kan vente oss om vi kjem inn i eit fast økonomisk og eventuelt på lengre sikt også politisk tilhøve til overnasjonale europeiske samarbeidsorgan. Det vi har å byggje på av etablert praksis, er førebels nett dette omsetjingsarbeidet. Det kan vi halde saman med praksis innanfor EF i høve til eventuelle språklege situasjonar i andre land som kunne jamførast med den norske språksituasjonen.

EF-generalen Barth Eide tala om «2. språknes stilling» i EF. Han definerte ikkje nærare kva han meinte med 2.-språk, og heller ikkje kva for stilling 2.-språka har. Dersom det er tenkt på nederlandsk og fransk i Belgia, friskisk ved sida av nederlandsk i Nederland, katalansk ved sida av spansk i Spania eller provençalsk ved sida av fransk i Frankrike, eller endeleg – for den del – irsk ved sida av engelsk i Irland, så er det vel ikkje noko av desse språklege høva som svarar til det høvet vi har i Noreg, med to skriftlege kodifiseringar som likeverdige og jamstelte uttrykk for det same talemålsgrunnlaget. Det vi veit, er at dei offisielle språka i EF-landa er jamstelte til bruk i EF-

organa i Brussel og eventuelle andre stader. Nederlandsk og fransk ville vera offisielle språk i alle høve, anten det eine eller det andre eller baa to var offisielle bruksspråk i Belgia. Katalansk og provençalsk er ikkje offisielle språk i landa der dei høyrer heime. I Irland er irsk det fyrste offisielle språket og engelsk det andre, men irane har valt engelsk og ikkje irsk som bruksspråk i EF. På den måten speglar språksituasjonen i heimlandet seg av i internasjonale fora der Irland er med.

Den aller fyrste forordninga som vart vedteken av Ministerrådet i EF (15.4.1958), galdt nettopp språkbruken. Slik dette no lyder, er det 9 offisielle EF-språk: dansk, engelsk, fransk, gresk, italiensk, nederlandsk, portugisisk, spansk og tysk (Ammundsen 1991:18f.). Det er eit tilfelle som ser ut som ein ironisk tanke at dansk her på alfabetisk veg kom fyrst. I den brusselske røyndomen er tilhøvet motsett, for av di Irland arbeider på engelsk i EF og Luxembourg på fransk, er dansk det minste av arbeidsspråka i EF (Haberland og Henriksen 1991). Det er dessutan slik at i EF er «English spoken, on parle francais, man spricht deutsch, – og dansk tåles». Dansk har altså inga sterk stode i EF (Henriksen, «Dansk i EF»).

I handelssambandet EFTA har språksituasjonen vore annleis, for der har engelsk vore det einaste arbeidsspråket. På den bakgrunnen er det interessant å sjå at den viktigaste samskipnaden av arbeidstakarar i Noreg, Landsorganisasjonen, alt har sett avgjerda om språkval og språkbruk i EØS så viktig at han har teke spørsmålet opp med kontoret åt statsministeren. I brevet blir det hevda at det er «av stor betydning at nordisk blir klassifisert som et offisielt språk i EØS». Kontoret svara at det hadde merkt seg synsmåtane og sendt brevet vidare til UD.

Språksituasjonen i Noreg ville nok også spegle seg av i slike internasjonale fora som EØS og EF. Dei vanskane som det har synt seg at det er med å handheve den jamstellande mållova i Noreg, ville utan tvil bli endå sterkare på språklege bruksområde der plassen for norsk var like dårleg som plassen for dansk i EF eller jamvel dårlegare. Det er rimeleg å rekne med at land som kjem seinare inn i EF, vil ha vanskelegare for å hevde seg språkleg enn land som kom inn då språkkartet var mindre samansett. Stoda for kvart lite språk vil gjerne blir veikare di

fleire språk som blir offisielle. Med Finland, Sverige og Noreg i EF ville det straks vera to språk + eitt språk med to skriftlege språkkodar som nye arbeidsspråk i EF. Om mogeleg ville ei slik utviding skunde på den tendensen som no er tydeleg endå han ikkje er uttrykt nokon stad, og altså ikkje er offisiell: at det er engelsk og fransk som er dei eigenlege bruksspråka i EF.

I ei melding i Dagbladet 2.11.91 blir det sagt at om både Noreg og Sverige skulle bli medlemmer ved sida av Danmark, ville EF ikkje godkjenne at det vart gjeve simultanomsetjingar til meir enn eitt nordisk språk. Det same hadde Sylfest Lomheim fått vita då han ved eit høve var i Brussel som representant for Norsk rikskringkasting og for Agder distriktshøgskule: Om også Noreg og Sverige skulle bli medlemmer, ville det vera utenkjeleg at EF sette tre tolkar til å arbeide parallelt med nordiske mål. Bladet refererte vidare språkeeksperten Erik Hansen i Danmarks radio, som meinte at det ikkje kunne vera tvil om at norsk bokmål då ville bli det nordiske språket som måtte veljast til å representere nordisk.

Tanken om at ei utviding av medlemsstokken i EF ville få språklege konsekvensar, er ført vidare i eit intervju Nationen hadde med fyrstekonsulent Dag Finn Simonsen i Norsk språkråd 20.11.91. Simonsen meinte at EF snautt ville tole å få fleire offisielle språk. Med fem-seks nye medlemsland ville heile språkpolitikken åt EF sprekke, og følgja kunne bli auka sentralisering av språkpolitikken i Europa. Auka sentralisering er berre eit anna ord for samling om færre språk, helst då på grunnlag av tendensane som alt finst, det vil seia samling om engelsk og fransk. Simonsen bygde mellom anna desse slutningane på Haarmann (1991), som tenkte på ei utviding av EF mot Aust-Europa. Simonsen tenkte seg at det kunne bli tre-fire offisielle språk.

Det kan vera litt interessant å dra inn ei jamføring som Haberland og Henriksen (1991:87, fotnote 6) har gjort med den språklege situasjonen i nordiske politiske organ. Dei siterer frå ei handbok om reglar og arbeidsformer i Nordisk Råd. I handboka er dansk, norsk og svensk nemnde på lik line, utan at det er sagt noko om at det er to norske skriftmål. Haberland og Henriksen fører inn det momentet (fotnote 7) med å ta atterhald

for at dei fleste danskar ikkje skjønner nynorsk i tale og berre med møde kan lesa det. Og så er det lagt til at dei fleste norske som har ein dialekt som ligg nærast nynorsk, slår over i retning bokmål når dei har ordet i nordiske samarbeidsorgan.

Ut frå det vi har sett til no av praksisen med nasjonalspråk som bruksspråk i EF, og ut frå det vi har sett av den praksis som er lagd til grunn med omsetjing til norsk av EF-dokument, er det grunn til å tru at norsk ville få spela ei nokså perifer rolle som bruksspråk i organ som EØS og EF. Noko annleis ville det vera om tankane ovenfor om bokmål som einaste nordiske arbeidsspråket skulle bli sette ut i livet. Førebels er det i alle fall berre luftige tankar.

Når det er framme slike tankar om følgjer for språkstoda i EF av ei utviding av medlemslanda, kan vi derimot rekne det for visst at norsk ikkje ville bli godkjent som toverdig i EF. Norsk ville berre bli godkjent som norsk ved sida av dansk og svensk. Det ville så bli ei norsk sak kva for versjon av norsk vi ville bruke. Dersom Noreg måtte velja mellom nynorsk og bokmål, ville sjølvstog bokmål bli valt fordi det er det skriftlege majoritetsspråket. Men noko eigenleg val som sette inn det eine og trengde ut det andre, trong vi sikkert ikkje gjera. Norske utsendingar ville stå fritt til å velja den varianten av norsk som fall naturleg for dei. Likevel måtte ein rekne med at det ville bli eit nokså sterkt press til å bruke bokmål, og at det ville bli sterkare enn det same presset kjennest i Noreg. Presset ville bli kjenneleg både for skriftleg og munnleg bruk, men truleg sterkest i det munnlege. Bokmål ville bli rekna ikkje berre som hovudspråket, men med augo åt dei andre nasjonane som det norske språket. Det ville bli vanskelegare å få til rutinar for bruk av nynorsk enn ved vanleg innanlands bruk.

Om ein så skal velja mellom syna åt EF-generalen og åt Noregs Mållag slik dei vart framlagde fyrst i denne artikkelen, ser det ut til at det er Noregs Mållag som har mest rett. Det ville ikkje vera nokon føremon for nynorsk på den norske målarenaen at Noreg kom med i europeiske samskipnader som EØS eller EF. Heller må ein tru at det ville ha uheldige verknader. Grunnane for det skulle gå fram av drøftinga ovanfor: Av di bokmål har den sterkaste stoda som offentleg bruksspråk, ville

det alt i utgangspunktet ha føremønen på si side. Kravet om å halde oppe nynorsk, ville mest måtte først med tilvising til mållova. Ho er ikkje overvettas godt følgt eller gjennomført frå før, og den tendensen ville sikkert bli styrkt. Frå Grukkedal (eller kva for norsk bygd eller by det skulle vera) er det lengre til Brussel enn til Oslo.

Tilvisingar

- Ammundsen, Peter 1991: «Oversættelse i EF». I *Språkvård*, nr 2. Tidsskrift utgven av Svenska språknämnden. Stockholm.
Dag og Tid for 6.6.91. Oslo.
Dagbladet for 2.11.91: «Norsk blir »EF-språk». Oslo.
Gula Tidend for 19.1.91. Bergen.
- Haarmann, Harald 1991: «Monolingualism versus Selective Multilingualism – On the Future Alternatives for Europe as It Integrates in the 1990s». I *Sociolinguistica* 5. Tübingen.
- Haberland Hartmut og Carol Henriksen: «Dänisch – eine kleine Sprache in der EG». I *Sociolinguistica* 5. Tübingen.
- Henriksen, Carol: «Dansk i EF og EF-dansk» (Manuskript, Roskilde Universitetscenter, Roskilde, Danmark).
- Hoel, Jan m fl 1991: «Norsk EF-terminologi» (Foredrag ved nordisk leksikografikongress på Blindern i mai 1991, støtteark).
- Hoel, Jan 1991 b: «Bør notifikerte organer få utstede tjenlighetssertifikater, og hvordan kan diplomer, eksamensbevis og andre kvalifikasjonsbevis godkjennes?» (Foredragsmanuskript 14.11.91)
- Nationen for 20.11.91: «Flere EF-medlemmer kan bety språklig sentralisering». Intervju med Dag Finn Simonsen. Oslo.
Norsk tidend nr. 4, 1991. Oslo.
- Pedersen, Per-Bjørn 1991: «Eit norsk Noreg i Europa». I Noregs Mållag: «Fire foredrag: Øyvind Bremer Karlsen, Roger Lockertsen, Per-Bjørn Pedersen, Johan Roppen. Oslo.
- Simonsen, Dag Finn 1991: «Om norsk språk i EF og EØS», notat til Norsk språkråd 26.11.1991. *Sociolinguistica* 5. Tübingen.

Venås, Kjell 1991: «Norsk språk og EØS». I Bergens Tidende
8.7.1991.

Østlendingen 28.11.1991: «Myk EF-general på oppsigelse».
Intervju med Espen Barth Eide.